

Наталія МІСЯЦЬ

ЯРОСЛАВА ПАВЛЮК – ПОЕТ І ПЕРЕКЛАДАЧ

Перекладацьку справу наших земляків Максима Рильського, Бориса Тена, Євгена Кудрицького сьогодні плідно продовжує Ярослав Павлюк з Любара. Ярослава Степанівна народилася в невеличкому місті Броди на Львівщині в родині, де спілкувалися українською та польською мовами. Від матері нерідко чула, а пізніше й сама навчилася польських пісень, байок, жартів, казок. Змалку дівчина виростала в атмосфері двомовності, у спілкуванні легко переходила з однієї мови на іншу, з однаковим піднесенням декламувала вірші Т.Шевченка, Лесі Українки, А.Міцкевича і М.Конопницької. Можливо, вже тоді народжувався перекладач.

У дванадцятирічному віці Ярослава разом з родиною була вивезена до Німеччини, де зазнала кривди і болю фашистських таборів для полонених. Вже після війни вона закінчила середню школу та історико-філологічний факультет Львівського педагогічного інституту. Одразу почала працювати вчителькою української мови і літератури. З цього ж часу Я.Павлюк співпрацювала з районними та обласними газетами Львівщини. У 1973 році Ярослава Степанівна оселилася у Любарі, де живе і нині. Багато років вона вчителювала у школах району, була серед перших вчителів Житомирської області, хто почав навчати дітей польської мови.

Ярослава Павлюк – людина творча і активна, є постійною учасницею літературних фестивалів і конкурсів. У 1996 році на фестивалі “Лесині джерела”, що проводився у Новограді-Волинському, Я.Павлюк стала лауреатом літературної премії імені Лесі Українки. Вона часто виїжджає до Польщі, де бере участь у конкурсах декламаторів, перекладачів та авторів польської поезії. Чотири рази її нагороджували премією імені Марії Конопницької, чию поезію вона досліджує і перекладає.

Життя Ярослави Павлюк невідривне від її творчості. Про неї з упевненістю можна сказати: “Все, що нажито перекладачем за роки життя, навчання, мандрів, роздумів, сумнівів, потрапляє у казан його перекладацької майстерності” [1].

Ярослава Павлюк пише українською та польською, а також перекладає цими мовами. Її перу належать збірки: “Затиснувши рукою біль у серці” (1993 р.), “На скелі віри” (1994 р.), “Zwłtam się do pamięci” (1996 р.), “Джерело” (1997 р.), “Rycerskość Ducha” (2000 р.). У 1996 році головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України у серії “Антологія різномовної поезії” видала збірку “На нашій, на своїй землі”. В збірку увійшло сім віршів поетеси, написаних польською мовою, до де-

кількох з них подано автопереклади. Поезії Я. Павлюк можна зустріти на шпальтах газет в Україні та Польщі, у кварталнику для вчителів польської мови за межами Польщі “Rota”.

Творчість Ярослави Павлюк привертає до себе увагу не тільки поціновувачів поетичного слова, але й шанувальників та дослідників поетичних перекладів. Поява поетичних перекладів – це справжня подія в культурному житті, адже переклад, за висловом відомого майстра і знавця поетичних перекладів Максима Рильського, – це знаряддя спілкування між народами, знаряддя поширення передових ідей і обміну культурними цінностями [2: 67]. “Сьогоднішній перекладач більш ніж коли є зв’язківцем між народами і країнами”, – продовжував цю думку Борис Тен [3: 388].

Поетичні переклади Ярослави Павлюк творів Лесі Українки вже були об’єктом нашого дослідження [4]. У цій статті ми хочемо зупинитися на її автоперекладі баладного триптиха “Катинський ліс” (“Katyński las”) [5: 194-198].

Досконале володіння двома мовами, глибоке відчуття їх особливостей і водночас їхньої генетичної близькості дозволяє Ярославі Павлюк знаходити надзвичайно точні лексико-граматичні відповідності оригіналу і перекладу:

*Dlaczego się smucisz, dziewczyno,
W nas szczęcia jest dziś odrobina.
(Ostatni taniec)*

*Чого ти сумуєш, дівчино?
В нас щасття сьогодні краплина.
A wiatr zdaleka donosi,
Jak matka płacze i prosi*

(Rozmowa z synem)

*A wiatr zdaleka donosить,
Як мати плаче і просить
Obecal: powróceь tu, miła,
Lecz pierwsza go kula skosiła
(Konwaliae)*

*Казав: “Я повернуся, мила!”
Однак його куля скосила*

Ярослава Павлюк прихильниця якомога більшої відповідності тексту оригіналу та його перекладу, проте, як і її відомі земляки, що займались художніми перекладами, авторка віддає перевагу вірності над точністю [2: 67], вона не прив’язується до підрядника [3: 388], який, на думку В.В. Виноградова, “алгебралізує твір, що перекладається, відділяє його від “гармонії” материнської культури, від глибинних асоціацій, як естетичних, так і філософських” [6: 73]. Концепція перекладу, якої дотримується Я.Павлюк, передбачає відтворення усієї образної системи твору-оригіналу, збереження його характеру, а не тільки слів. Наприклад, рядок “Zagrajcie mi taniec ten stary” з вірша “Ostatni taniec” в українському перекладі подається авторкою “Тож лихом об землю удармо!”. Такий переклад одразу створює український колорит, пробуджує в уяві давній український танець – перепляс. Цей образ української душі, що передається в українському танці, знаходимо у геніальній сучасній українській поетеси Ліни Костенко, яка у чотирьох рядках, що презентують чотири національні танці, зуміла лаконічно, напрочуд тонко і точно змалювати чотири народи, їх дух і ментальність:

*Гримає високий гонор полонеза,
Лихом б’є об землю перепляс,
Лезгинка чорна срібні гострить леза,
І граціозно ходить па-де-грас.*

Наведемо ще декілька досить вдалих перекладів:

<i>I miła ma krzący labędziem, A jutro spotkanie ze śmiercią</i> (Ostatni taniec)	<i>Як дуб до берези шелесне: “Для хлопця скінчилися весни”.</i>
<i>I miła кружля, мов лебідка. A завтра ... заплаче так гірко.</i>	<i>I liście w promieniu jutrenki Trzymają na baczność szabelki</i> (Konwalie)
<i>Ta kula nie wiedzieć nie chciała, że panna go młoda kochała</i> (Ostatni taniec)	<i>Ї листочки в промінні веселки Тримують “на гостро” шабельки.</i>
<i>Ta куля на те не зважала, Що панна його так кохала.</i>	<i>Zima minęła i lato Wracaj, mój synu, do chaty!</i> (Rozmowa z synem)
<i>Jak brzozy wciąż szepcą i sosny: Dla chłopca skończyły się wiosny”</i> (Konwalie)	<i>Вишня розквітла в садочку, Чом не вертаєш, синочку?</i>

Звертає на себе увагу те, що перекладаючи власний вірш, авторка не відтворює, а створює текст, вводячи в нього нові або повертаючись до вже створених образів, які у свою чергу стають поштовхом для твору-оригіналу. Це справляє своєрідний ефект перегукування та взаємодоповнення образів тексту-оригіналу та його автоперекладу. Наприклад, у перекладі вірша “*Ostatni taniec*” (перша строфа) “старий танець” набуває нової образності, глибшої, точнішої (“*Zagrajcie mi taniec ten stary*” – “*Тож лихом об землю удармо!*”), а далі (третя строфа) авторка повертається до образу твору-оригіналу (“*ten taniec stary*” – “танок той давній”). У польському тексті в цій строфі використано епітет “*ostatni*”, який відповідає назві усього вірша. Подібне явище зустрічаємо у вірші та його автоперекладі “*Konwalie*”.

Цікаво, що вірш “*Konwalie*” (1996 р.) уперше був надрукований у збірці “*На скелі віри*” (1994 р.) у розділі “Пісні” з зазначенням, що слова і мелодія належать Я.Павлюк, а у 2000 році цей вірш увійшов до польськомовної збірки “*Rycerskość ducha*”. Однак тексти дещо відрізняються. У пісні “*Konwalie*” героєм виступає повстанець Української народної армії, що прощається з коханою дівчиною, у тексті польськомовного триптиху герої – “*chłoriec*”, а у автоперекладі українською мовою – “наречений”. Четвертий стовпчик пісні надає усьому тексту яскравого патріотичного забарвлення. Авторка закликає пам’ятати героїв, що пролили свою кров за блакитно-жовтий прапор незалежної України.

*Боровся юнак до загину
За рідну свою Україну.
Поглянь на наш прапор в блакиті,
Там кров є героїв пролита.*

Остання строфа вірша “*Konwalie*” з триптиху зовсім інша:

*Jak cicho, cichutko w klasztorze,
Bóg tylko usłyszeć to może,
Jak brzmi “Pozdrowienie Anielskie”:*

*Za Polskie, za dusze żołnierskie!
Amen!*

Ця строфа надає усьому віршу іншого звучання, а з урахуванням того, що вірш є частиною триптиху “Катинський ліс”, він сприймається як жалоба за жертвами Катині – розстріляними польськими офіцерами. Про це свідчить і лексика останньої строфи: *klasztor, Bóg, pozdrowienie anielskie, dusza*. Окремим рядком виведене “Amen!” сприймається як завершення не тільки вірша “Конвалії”, але й усього триптиху. Створюючи триптих “Катинський ліс” як польськомовний твір, авторка хоча і використала текст своєї української пісні “Конвалії”, проте внесла зміни: абсолютно інша остання строфа та інший герой. Це обумовило появу присвяти твору “Баладний триптих, присвячений молодим офіцерам, жертвам Катині”. У складі польськомовного триптиху вірш сприймається як оригінальний, а не як переклад з раніше написаної пісні. У данному разі ми маємо приклад того, що поет вільно творить обома мовами і, працюючи над текстом автоперекладу, створює оригінальний твір, який у свою чергу знову перекладає.

Наші дослідження автоперекладів Ярослави Павлюк дають підстави оцінити її як обдарованого поета і перекладача, який майстерно володіє українською та польською мовами. Це дозволяє їй створювати поетичні тексти не тільки від себе, а разом з тим ще й від культури того народу, мовою якого вона пише.

1. Озеров Л. В студии переводчиков // Мастерство перевода. – М., 1977. – С. 451.
2. Рильський М. Мистецтво перекладу. – К., 1975.
3. Жадань і задумів неспокій: З творчої спадщини Бориса Тена: Вірші, переклади, статті, листи, спогади / Упорядкування А.Ф. Журавського, К.В. Ленець. – К., 1988.
4. Місяць Н.К. Переклади віршів Лесі Українки польською мовою // Вісник Житомирського педагогічного університету. Вип.7. – Житомир, 2001. – С. 79-83.
5. На нашій, на своїй землі: Антол. Різномовної поезії України / Упоряд. А.К. Мойсієнко. – К., 1996. – С. 194-198.
6. Виноградов В. Стиль Пушкіна. – М., 1941.